

Ekonomika podjetja - 1. del: Poslovne prvine in sredstva

Dr. Tomaž Čater

Poslovne prvine

- Podjetje je osnovna celica tržnega gospodarstva
- Cilj poslovanja podjetja je doseganje kar največjega čistega ekonomskega rezultata
- Različne vrste podjetij
 - glede na dejavnost (proizvodna, storitvena, trgovska)
 - glede na velikost (mala, srednja in velika)
- Poslovni proces pomeni opravljanje poslovne dejavnosti
- Sestavljen je iz štirih faz

Dr. Tomaž Čater

1

Poslovne prvine

- Kaj potrebujemo, da lahko poslovni proces nemoteno teče? Poslovne prvine!
- Poznamo 4 vrste poslovnih prvin
 - delovna sredstva
 - predmeti dela
 - delo
 - tuje storitve

Dr. Tomaž Čater

2

Poslovne prvine

- Delovna sredstva
 - primeri: delovni stroji in naprave, oprema, transportna sredstva, gradbeni objekti
 - z njimi neposredno učinkujemo na predmete dela
 - sodelujejo pri večjem številu poslovnih procesov
 - ohranijo svojo materialno obliko
 - se postopoma obrabljajo
 - se ne spremenijo v poslovni učinek, ampak postopoma prenašajo svojo vrednost na poslovne učinke

Dr. Tomaž Čater

3

Poslovne prvine

- Predmeti dela
 - primeri: surovine, materiali, polproizvodi, pomožni proizvodi, pogonski materiali in trgovsko blago (v trgovskih podjetjih)
 - iz njih izdelujemo poslovne učinke
 - sodelujejo v enem samem poslovnem procesu
 - spremenijo svojo materialno obliko
 - se v celoti porabijo
 - spremenijo se v poslovni učinek

Dr. Tomaž Čater

4

Poslovne prvine

- Delo
 - ustvarja novo vrednost
 - umsko in fizično delo
 - izvršilno in managersko delo
 - enostavno in sestavljeno delo
- Tuje storitve
 - primeri: bančne storitve, prevozne storitve, računovodske storitve, vzdrževanje, varovanje, itd.
 - so neotipljive

Dr. Tomaž Čater

5

Poslovne prvine

- **Vlaganja v poslovni proces – angažiranje (vezava) in trošenje poslovnih prvin**
- **Angažiranje (vezava) poslovnih prvin**
 - podjetje mora poslovne prvine nabaviti – vlaganju denarja v poslovne prvine pravimo angažiranje (vezava) denarnih sredstev
 - denarna sredstva so “vezana” v poslovnih prvinah dokler prvine podjetje ne porabi oz. dokler ne proda proizvodov in dobi denarja nazaj
 - vrednostni rezultat angažiranja je viden v bilanci stanja

Poslovne prvine

- **Trošenje poslovnih prvin**
 - v poslovnem procesu porabljamo poslovne prvine, da ustvarimo proizvode – gre za trošenje poslovnih prvin
 - količina potrošene prvine = potrošek
 - potrošek pomnožimo s ceno prvine = strošek
 - vrednostni rezultat trošenja v enem letu se pokaže v izkazu poslovnega izida
- **Poslovne prvine so omejene ⇒ z njimi moramo gospodariti**
- **Temeljno načelo gospodarjenja = mini-max načelo**
 - z danimi sredstvi doseči maksimalen rezultat
 - dani rezultat doseči z minimalno porabo sredstev

Poslovna sredstva

- **Ko preučujemo poslovni proces v podjetju govorimo o poslovnih prvinah, če nas zanima premoženje podjetja pa govorimo o poslovnih sredstvih**
- **Premoženje kaže bilanca stanja**
- **Poslovna sredstva vsebinsko delimo na**
 - osnovna sredstva
 - obratna sredstva
 - finančne naložbe
- **Slovenski računovodski standardi (SRS) delijo poslovna sredstva na**
 - stalna
 - gibljiva

Poslovna sredstva

- **Bilanca stanja**

Poslovna sredstva	Obveznosti do virov sredstev
A. Stalna sredstva - osnovna sredstva - dolgoročne finančne naložbe	A. Kapital (lastni viri) - osnovni kapital - vplačani presežek - itd.
B. Gibljiva sredstva - obratna sredstva - kratkoročne finančne naložbe	B. Dolg (tuji viri) - kratkoročne obveznosti - dolgoročne obveznosti

Premoženje podjetja = Viri premoženja

Poslovna sredstva

- **Primerjava poslovnih sredstev s poslovnimi prvinami**
 - osnovna sredstva se približno prekrivajo z delovnimi sredstvi, obratna sredstva pa približno s predmeti dela
 - toda(!) osnovna in obratna sredstva niso le stvari, kot so delovna sredstva in predmeti dela, ampak vključujejo tudi
 - pravice (npr. patenti, licence, blagovne znamke, terjatve)
 - denar

Osnovna sredstva

- **So dolgoročno vezan del premoženja podjetja, svojo vrednost preko amortizacije postopoma prenašajo na poslovne učinke**
- **Osnovna sredstva so lahko v uporabi, izven uporabe ali v pripravi**
- **Osnovna sredstva v uporabi**
 - zemljišča, zgradbe
 - oprema
 - dolgoletni nasadi
 - osnovna čreda
 - dolgoročna neopredmetena sredstva (patenti, licence, druga industrijska lastnina, dolgoročno razmejeni stroški)

Vrednotenje osnovnih sredstev

- **Nabavna vrednost**
= nabavna cena + vsi potrebni stroški, da je osnovno sredstvo sposobno delovati (npr. stroški carine, transporta, montaže, izobraževanja delavcev)
- **Odpisana vrednost**
= seštevek amortizacijskih zneskov – popravek vrednosti
- **Neodpisana vrednost**
= nabavna vrednost – odpisana vrednost
- **V bilanci stanja so osnovna sredstva izkazana po neodpisani vrednosti**

Zmogljivost osnovnih sredstev

- **Zmogljivost je sposobnost proizvesti določeno količino proizvodov v določenem času – kako jo lahko izrazimo?**
 - število proizvodov, ki jih lahko osnovno sredstvo naredi v eni časovni enoti = intenzivna zmogljivost
 - število časovnih enot, ko lahko osnovno sredstvo dela v nekem obdobju = ekstenzivna zmogljivost
 - število proizvodov, ki jih lahko osnovno sredstvo naredi v nekem obdobju = integralna zmogljivost = zmnožek intenzivne in ekstenzivne zmogljivosti

Zmogljivost osnovnih sredstev

- **Zmogljivost je lahko**
 - tehnična zmogljivost (vgrajena, maksimalna zmogljivost, če naprava deluje neprekinjeno – tri izmene, nedelje in prazniki) – TZ
 - razpoložljiva zmogljivost (upoštevamo dejansko število izmen, nedelje in praznike, popravila, itd.) – RZ
 - načrtovana zmogljivost (upoštevamo načrtovane količine, asortiment in čase proizvodnje) – NZ
 - dejanska zmogljivost (upoštevamo dejanske količine, asortiment in čase proizvodnje) – DZ

Izkoriščenost zmogljivosti osnovnih sredstev

- **Izkoriščenost zmogljivost je lahko**
 - načrtovana izkoriščenost (NI) = načrtovana zmogljivost / razpoložljiva zmogljivost
 - dejanska izkoriščenost (DI) = dejanska zmogljivost / razpoložljiva zmogljivost
 - doseganje načrta (DN) = dejanska izkoriščenost / načrtovana izkoriščenost
- **Zakaj pride do neizkoriščenosti?**

Izkoriščenost zmogljivosti osnovnih sredstev

- **Primer: EP, str. 6, št. 1**
 - Podatki: Podjetje Kladivo je nabavilo nove stroje, katerih skupna tehnična zmogljivost znaša 900.000 proizvodov na leto. Ker poteka proizvodnja v podjetju v dveh izmenah, so izračunali, da znaša razpoložljiva zmogljivost strojev 620.000 proizvodov na leto. Ob upoštevanju že prejetih naročil ter predvidevanj povpraševanja potencialnih kupcev za prihodnje leto načrtujejo 590.000 proizvodov.

Izkoriščenost zmogljivosti osnovnih sredstev

- **Primer: EP, str. 6, št. 1**
 - Naloga: (1) Kolikšna je načrtovana izkoriščenost zmogljivosti in kolikšna bo dejanska, če predpostavimo, da bo podjetje prihodnje leto dejansko proizvedlo 600.000 proizvodov? (2) Kolikšno je doseganje načrta?
 - Rešitev:
 - $NI = NZ / RZ = 590.000 / 620.000 = 95,2\%$
 - $DN = DI / NI = (DZ / RZ) / (NZ / RZ) = DZ / NZ = 600.000 / 590.000 = 101,7\%$

Izkoriščenost zmogljivosti osnovnih sredstev

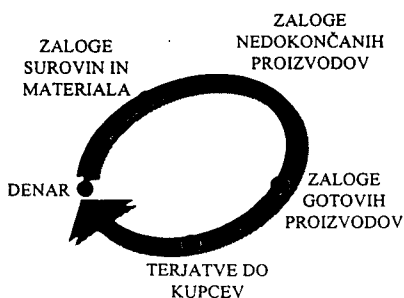
- **Naloga: EP, str. 7, št. 2**
 - Podatki: Razpoložljiva zmogljivost proizvodne opreme v podjetju znaša 1.500 strojnih ur na leto. Lani so načrtovali, da bodo v drugi četrtini leta proizvedli 1.400 proizvodov, za proizvodnjo posameznega proizvoda pa so predvideli 15 minut.
 - Naloga: (1) Izračunajte načrtovano in dejansko izkoriščenost proizvodne opreme, če je podjetje v drugem četrtletju preteklega leta dejansko proizvedlo 1.300 proizvodov, pri čemer je bil dejanski čas proizvodnje enega proizvoda 16 minut. (2) Ugotovite tudi, kolikšno je doseganje načrta.

Obratna sredstva

- So kratkoročno vezan del premoženja podjetja, ki se v toku poslovanja nenehno obračajo in prehajajo iz ene pojavne oblike v drugo
- Obratna sredstva so širši pojem od predmetov dela, saj v toku poslovanja poleg fizične oblike prevzamejo tudi obliko denarja in pravic
- Obratna sredstva se "obrnejo" večkrat v letu

Obratna sredstva

- **Krožni tok obratnih sredstev**

Hitrost obračanja obratnih sredstev

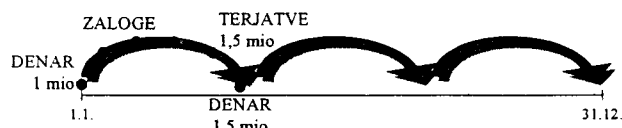
- **Hitrost obračanja je odvisna od tega, kako hitro obratna sredstva prehajajo iz ene oblike v drugo – dejavniki hitrosti**
 - hitrost dobav
 - narava in organizacija proizvodnega procesa
 - izterjava terjatev
 - itd.
- **Hitrost obračanja izračunamo na dva načina**
 - koeficient obračanja (kolikokrat se obrnejo v obdobju) (KO) = stroškovna vrednost proizvodnje / povprečno stanje obratnih sredstev
 - dnevi vezave (čas trajanja enega obrata) (DV) = številni dni v obdobju (ponavadi 360) / koeficient obračanja

Hitrost obračanja obratnih sredstev

- **Primer**
 - Podjetje kupi za 1 mio SIT blaga (zaloga materiala), ki v tovarno prispe čez 15 dni, nato iz njega v dveh mesecih naredi 10 oblek (zaloga gotovih proizvodov). Čez 15 dni jih proda velikemu trgovskemu podjetju za 1,5 mio SIT, odobri jim plačilni rok 30 dni. V tem času (ko čaka plačilo) ima do trgovskega podjetja terjatev. Ko mu to podjetje plača, dobi denar nazaj in znova vложи (veže) 1 mio SIT v blago, za 0,5 mio SIT pa recimo kupi računalniško opremo, naloži v finančno naložbo, itd.

Hitrost obračanja obratnih sredstev

- **Primer**

- stroškovna vrednost proizvodnje v enem ciklu _____, v celem letu _____
- koeficient obračanja v enem letu _____
- dnevi vezave _____
- dobiček enega cikla _____, dobiček v letu _____

Hitrost obračanja obratnih sredstev

- **Hitrost obračanja in uspešnost poslovanja podjetja**
 - hitrost obračanja pomembno vpliva na uspešnost poslovanja podjetja
 - večkrat kot se poslovna sredstva obrnejo v nekem obdobju, večji bo uspeh oz. manjša sredstva so potrebna za enak uspeh
 - podjetja si zato prizadevajo čimbolj zmanjšati zaloge in terjatve, vendar morajo hkrati paziti, da ne povečajo poslovnega tveganja

Potreben obseg obratnih sredstev

- **Podjetja izračunavajo potreben obseg obratnih sredstev, da bi vedela, koliko denarja potrebujejo za financiranje obratnih sredstev**
- **Potreben obseg je odvisen od**
 - obsega načrtovanega poslovanja
 - hitrosti obračanja obratnih sredstev
- **Potrebni obseg obratnih sredstev**
 - = načrtovani obseg poslovanja (izražen s stroškovno vrednostjo proizvodnje) / koeficient obračanja obratnih sredstev

Obratna sredstva

- **Primer: EP, str. 7, št. 4**
 - Podatki: V podjetju Dom je znašalo povprečno stanje obratnih sredstev v prvem polletju preteklega leta 4 mio SIT, stroškovna vrednost proizvodnje pa je v istem obdobju znašala 20 mio SIT.
 - Naloga: (1) Izračunajte potrebni obseg obratnih sredstev za prvo polletje tekočega leta, če znaša načrtovana stroškovna vrednost proizvodnje za to obdobje 22,5 mio SIT. (2) Izračunajte tudi dneve vezave.
 - Rešitev:
 - $KO = \text{stroškovna vrednost proizvodnje} / \text{povprečno stanje obratni sredstev} = 20 \text{ mio SIT} / 4 \text{ mio SIT} = 5$

Obratna sredstva

- **Primer: EP, str. 7, št. 4**
 - Rešitev:
 - Potrební obseg obratnih sredstev = stroškovna vrednost proizvodnje / KO = 22,5 mio SIT / 5 = 4,5 mio SIT
 - DV = število dni v obdobju / KO = 180 dni / 5 = 36 dni
- **Domača naloga: EP, str. 7, št. 5**
 - Rešitev: Potreben obseg obratnih sredstev = 17,2 mio SIT; Dnevi vezave = 20 dni

Finančne naložbe

- **Podjetje lahko denar vloži (poleg v osnovna in obratna sredstva) tudi v finančne naložbe**
 - posojila
 - vlaganja v druga podjetja
 - nakupi vrednostnih papirjev
- **Dve vrsti finančnih naložb glede na ročnost**
 - kratkoročne finančne naložbe (po SRS spadajo med gibljiva sredstva)
 - dolgoročne finančne naložbe (po SRS spadajo med stalna sredstva)